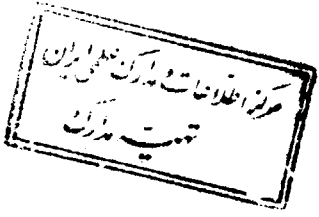

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۳۸۰ / ۴ / ۲۰

دانشگاه قم
دانشکده علوم انسانی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی

موضوع:
تأثیر جنگ بر جرائم (جرم‌شناسی جنگ)

استاد راهنما:
دکتر جعفر کوشا

012140

استاد مشاور:
دکتر محمود آخوندی

نگارش:
محمد حسن شیخی پور

زمستان ۷۹

۳۴۹۵۹

تقديم به:

فرزند خردسالم که در تدوین این رساله مشوق من بود.

سیاس و قدردانی

بر خود لازم می دانم که از تمامی استادان و سروران ارجمندم که در تدوین این رساله بنده را یاری نمودند صمیمانه قدردانی و سپاسگزاری نمایم و برای تمام آنان آرزوی موفقیت و شادکامی دارم. از جناب آقای دکتر جعفر کوشا استاد راهنمای بزرگوارم که با وجود تمام گرفتاریهای شغلی همیشه با گشاده رویی و متانت به پرسشهای بنده پاسخ داده و مرا راهنمایی نمودند. از جناب آقای دکتر محمود آخوندی استاد مشاور ارجمندم که با کمال بزرگواری مشاوره اینجانب را تقبل نمودند.

و از جناب آقای حجت الاسلام والمسلمین جلال الدین قیاسی که در طول مراحل تحقیق صمیمانه مرا ارشاد نمودند.

و از دوستان عزیزم آقایان سید عباس موسوی، کاظم محمودی و محمد پاشایی که در تهیه منابع و کتب مرا یاری نمودند کمال تشکر و امتنان را دارم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	مقدمه
۹	بخش اول: مبانی نظری پدیده جنگ
۹	مبحث اول: جنگ شناسی
۱۳	گفتار اول: تعریف جنگ
۱۷	گفتار دوم: سیر تاریخی جنگ
۲۱	گفتار سوم: انواع جنگ
۲۹	مبحث دوم: علل اجتماعی سیاسی مؤثر در وقوع جنگ
۲۹	گفتار اول: امپریالیسم
۳۰	گفتار دوم: نظامی گری
۳۱	گفتار سوم: هرج و مرج بین المللی
۳۳	گفتار چهارم: علل سیاسی بروز جنگ
۳۳	الف) قدرت طلبی
۳۶	ب - وقوع انقلاب
۳۹	مبحث سوم: علل اقتصادی فرهنگی جمعیتی جنگ
۳۹	گفتار اول: اقتصادی
۴۴	گفتار دوم: ساختار جمعیتی
۴۶	گفتار سوم: فقر فرهنگی

مبحث چهارم: علل روانی بروز جنگ	۵۰
گفتار اول: برخی از نخستین خصیصه‌های اجتماعی شخصیت	۵۱
گفتار دوم: تقسیم بندی اشخاص از روی نوع روابط اجتماعی آنها	۵۳
گفتار سوم: تأثیر تجربه‌های خاص شخص بر خصیصه‌های اجتماعی	۵۵
الف: اثر کامروایی نیازها	۵۶
ب: اثر ناکامی	۵۷
ج: تأثیر ناکامی در خصیصه‌های اجتماعی شخصیت	۵۹
د: انگیزش به سوی جنگ	۵۹
ه: نتیجه بحث	۶۱
مبحث پنجم: آثار عمومی جنگ	۶۳
گفتار اول: آثار اقتصادی	۶۳
گفتار دوم: آثار سیاسی جنگ	۷۱
مبحث ششم: آثار اجتماعی جنگ	۷۹
گفتار اول: مهاجرت و آواردگی	۷۹
الف - تعریف مهاجرت	۷۹
ب: دلایل مهاجرت	۷۹
ج: پیامدهای مهاجرت	۸۲
گفتار دوم: چگونگی تأثیر مهاجرت در افزایش جرایم	۸۴
گفتار سوم: مهاجرت از روستاها به شهرها	۸۶

- گفتار چهارم: بررسی آماری تاثیر مهاجرت بر جرائم ۹۰
- الف: وضعیت مهاجرین بر حسب نوع جرائم ۹۱
- ب: توزیع بزهکاری مهاجر بر حسب سن و وضعیت تاهل ۹۴
- ج: وضعیت مهاجرت والدین و وضعیت تحصیلی مهاجرین بزهکار ۹۶
- د: وضعیت شغلی و علت مهاجرت مهاجرین بزهکار ۹۹
- هـ - وضعیت درآمد بزهکاران پس از مهاجرت و رفتار دیگران با آنها ۱۰۰
- و: نتیجه بحث ۱۰۱

بخش دوم: مطالعه علمی و کاربردی آثار اختصاصی جنگ

- مبحث اول: تأثیرات جنگ بر جرائم از نظر مقررات جزایی ۱۰۴
- گفتار اول: مقررات کیفری راجع به احتکار و گرانفروشی ارزاق عمومی ... ۱۰۴
- گفتار دوم: مقررات کیفری راجع به جرائم نیروهای مسلح ۱۰۷
- گفتار سوم: نقش جرم زدایی جنگ در مقررات نظامی ۱۱۲
- مبحث دوم: جرائم جنگی ۱۱۳
- گفتار اول: طبقه بندی جرائم در اساسنامه های نورمبرگ و توکیو ۱۱۴
- الف) جنایات علیه صلح: ۱۱۴
- ب) جنایات جنگی ۱۱۵
- ج) جنایات علیه بشریت ۱۱۵
- گفتار دوم سایر اعمال غیر انسانی (other inhuman acts) ۱۱۷
- گفتار سوم: محاکمات مبتنی بر مقررات بین المللی ۱۱۹

- الف - دادگاه نورنبرگ..... ۱۱۹
- ب - دادگاه توکیو..... ۱۲۰
- گفتار چهارم: محاکمات مبتنی بر قوانین داخلی..... ۱۲۲
- گفتار پنجم: سایر موارد جرایم جنگی پس از جنگ جهانی دوم..... ۱۲۴
- مبحث سوم: آثار اختصاصی جنگ (تأثیر جنگ بر جرائم)..... ۱۲۶
- گفتار اول: تأثیر جنگ بر حجم کلی بزهکاری..... ۱۲۶
- الف - دوره قبل از جنگ:..... ۱۲۷
- ب - دوران جنگ:..... ۱۲۷
- ج - دوران پس از جنگ:..... ۱۳۷
- گفتار دوم: تأثیر جنگ بر نوع جرائم..... ۱۴۱
- گفتار سوم: تأثیر جنگ بر اشخاص بزهکار..... ۱۴۴
- الف - افزایش بزهکاری زنان..... ۱۴۵
- ب - افزایش بزهکاری نوجوانان و جوانان..... ۱۴۶
- گفتار چهارم: کاهش جرایم علیه اشخاص و افزایش جرائم علیه اموال در زمان جنگ... ۱۴۸
- مبحث چهارم: بررسی آماری و سخنی در مورد آمار جنایی..... ۱۵۳
- گفتار اول: تئوری تأثیر جنگ بر حجم کلی جرائم..... ۱۵۵
- الف: ارائه جداول و نمودارها..... ۱۵۶
- ب - نتیجه گیری از جداول و نمودارها..... ۱۶۶
- گفتار دوم: تئوری تأثیر جنگ بر نوع جرائم..... ۱۶۷

- الف - ارائه جداول و نمودارها. ۱۶۸
- ب: نتیجه گیری از جداول و نمودارها. ۱۷۰
- گفتار سوم: تئوری افزایش بزهکاری زنان در اثر جنگ ۱۷۳
- الف - ارائه جداول و نمودارها. ۱۷۴
- ب: نتیجه گیری از جداول و نمودارها. ۱۸۸
- گفتار چهارم: تئوری افزایش بزهکاری نوجوانان و جوانان. ۱۸۸
- الف - ارائه جداول ۱۸۹
- ب: تفسیر و نتیجه گیری از جداول ۲۰۳
- مبحث پنجم: اسارت و وضعیت حقوقی اسیر جنگی در مقررات بین المللی. ۲۰۶
- گفتار اول: تطبیق وضعیت اسیران ایرانی در عراق با مقررات بین المللی ... ۲۰۶
- گفتار دوم: تحلیل اسارت بعنوان یکی از پیامدهای جنگ از نظر جرم شناسی ... ۲۱۱
- گفتار سوم: پیشینه تحقیق در مورد اسارت در ایران ۲۲۴
- نتیجه گیری کلی: ۲۲۹
- پیشنهادات: ۲۳۲
- فهرست منابع: ۲۳۳

مقدمه:

عالیترین هدف هر جامعه پیشرو و متکی بر ارزشهای اخلاقی، شناخت انسان، این موجود ناشناخته، و فراهم کردن بهترین شرایط تجلی حریت و نبوغ و خلاقیت و اعتماد معنوی و تأمین رشد هر چه بیشتر اخلاقی و سعادت اجتماعی آن جامعه متعالی است. در این زمینه جرمشناسی، در میان همه دانشها، از لحاظ جامعیت مقامی ویژه دارد مضافاً آنکه انسان و سعادت و سر بلندی او هدف نهائی اندیشه و کار جرمشناسی است.

شناخت عوامل جرم زاء، پیشگیری از وقوع جرائم و ناهنجاریها، گشودن گره های کور مشکلات اجتماعی، گندزدایی محیط زیست انسانی و بهسازی آن، تشخیص حالت خطرناکی و اصلاح اخلاقی و درمان تن و روان بزهکاران و پرورش مجدد آنان وجهه همت جرمشناسی است.

در تعریف جرمشناسی گفته اند: «جرمشناسی یا بزه شناسی رشته ای از علوم جنایی است که درباره عوامل جرم زاء و کیفیات و امور و مقتضیات و شرایط فردی و محیطی و اجتماعی موثر در بروز رفتار جنایی یا علل وقوع جرم و صور گوناگون بزه و جنبه های کمی و کیفی آن و از پیدایش حالت خطرناک در انسان یا انسانهای تبهکار و معمای تشکیل گروه های جامعه ستیز در میان جوامع انسانی با روش عینی و علمی یا مشاهده و آزمون و مقایسه و استتراء کافی به بررسی و تحقیق مداوم می پردازد تا مگر با استمداد و استفاضه از تمام تخصصهای علمی بر طرق پیشگیری مستقیم یا غیر مستقیم از حدوث جرائم و روشهای درمان و اصلاح و تربیت بزهکاران یا کسانی که در اثر عوامل جرم زای فردی (تن

و روان) و محیط طبیعی و اجتماعی بدی را برگزیده‌اند و از خود رو بر تافته و از انسانیت گریخته‌اند و پرورش دوباره و از نوسازگار ساختن آنان با جامعه و نظام اجتماعی دست یابد. (۱)

عامل هر وضع جسمانی یا روانی یا اجتماعی را گویند که می‌تواند در پیدایش یا افزایش جرم ناشی مؤثر داشته باشد اما این تأثیر مطلق نیست و در تمام موارد نمی‌تواند قاطعیت داشته باشد و در یک نفر ممکن است منتهی به بزهکاری گردد و در دیگری خیر. هر عاملی می‌تواند آثار گوناگونی در پی داشته باشد و برحسب زمان و مکان مختلف ممکن است نتایج متفاوتی پدید آورد. هر عامل ممکن است موجب پیدایش جرم خاص شده و در عین حال ناشی عام داشته باشد مثلاً فقر، گرسنگی، بیکاری اصولاً می‌تواند جرم مالی را دامن زند ولی بعید نیست جرایم دیگری مانند جرائم علیه اشخاص یا عنف یا جاسوسی، جعل اسکناس، خودفروشی، خودکشی، قاچاق مواد مخدر را نیز دامن زند.

عوامل جرم را به عوامل داخلی یا فردی و عوامل بیرونی یا اجتماعی تقسیم کرده‌اند عواملی مانند جنس، سن، اندام، عدم تقارن در جمجمه، نقص خلقت، سوابق بیماری و... از عوامل داخلی مربوط به تن و عواملی نظیر ترس، بدبینی، خودخواهی، نفرت، کینه، سوءظن از عوامل داخلی مربوط به روان انسان می‌باشند عواملی مانند وضع آب و هوا، منطقه جغرافیایی، سرما، گرما و... از عوامل بیرونی مربوط به محیط و عواملی از

۱- (کی نیا، میدی، مبانی جرم‌شناسی جلد اول ص ۴-۱).

قبیل خانواده نابه سامان، طلاق، یتیمی، سابقه تبهکاری والدین، تجرد، وضع بد اقتصادی، تورم، مهاجرت، تراکم جمعیت، جنگ و... عوامل بیرونی اجتماعی محسوب می‌گردند.

"جرمشناسان در شناخت عوامل جرم‌زا با یکدیگر اختلاف نظر محسوسی ندارند.

بررسی تأثیر کمی هر یک از عوامل جرم‌زا با آمار جنایی و جامعه‌سنجی است. البته نمی‌توان انتظار داشت که همواره آمارگران ارزش کمی ثابتی برای تأثیر یک عامل جرم‌زا به دست آورند زیرا نخست جامعه یا جمعیت‌های مورد بررسی آنان با یکدیگر متفاوت بوده و از نظر زمان و مکان تحقیقات آنان در چند زمان و مکان متفاوت از یکدیگر به عمل می‌آید که باید نتایج متفاوتی را انتظار داشت."^(۱)

جنگ به عنوان یک عامل جرم‌زا پدیده‌ای است که از دیرباز در زندگی بشر وجود داشته و مقاطع طولانی از تاریخ زندگی بشر را به خود مشغول کرده است و در تاریخ معاصر نیز علی‌رغم تلاش‌های بسیار برای اجتناب از آن، هنوز در کشورهای زیادی هر از چندگاه به وقوع می‌پیوندد و شاید بتوان گفت در کشورهای درگیر جنگ تمام امور تحت الشعاع آن قرار می‌گیرند و در حالی که از نظر جرم‌شناسی و طبقه‌بندی عوامل جرم‌زا جنگ را یکی از عوامل اجتماعی یا بیرونی می‌دانند ولی عملاً در ایجاد یا تشدید سایر عوامل جرم‌زا هم نقش به‌سزایی ایفا کرده و از این حیث توجه جرم‌شناسان را به خود جلب کرده و تأثیرات آن بر جامعه جنگ‌زده از زوایای مختلف مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است که اینجانب هم این موضوع را به دلایل زیر به عنوان پایان‌نامه تحصیلی خود انتخاب کردم.

۱- کی‌نیا، مهدی، مبانی جرم‌شناسی جلد اول ص ۶۹

الف: انگیزه انتخاب موضوع: از آنجا که خود به عنوان یک فرد مدت قابل توجهی از عمر خود را در جنگ و پیامدهای آن سپری نموده و به طور طبیعی دیدگاه خاص خود را از جنگ داشته به دلیل سن و سال خود و روحیه جوانی و عدم برخورداری از مطالعات علمی و جرم‌شناسی نگاهی مثبت به جنگ و پیامدهای آن داشته‌ام به هنگام برخورد با دیدگاههای جرم‌شناسان و جامعه‌شناسان جنایی با مقوله جنگ و نتایجی که آنها بر جنگ مترتب می‌دانند این انگیزه در اینجانب به وجود آمد که با مطالعه عمیق پدیده جنگ و تأثیر آن بر جامعه و از جمله آمار جنایی میزان صحت یا سقم دیدگاههای سابق خود را با مراجعه به آمار و اسناد مربوط به جنگ در دنیا و ایران مشخص کنم.

ب: اهمیت موضوع: موضوع جنگ و تأثیر آن بر جامعه جنگ زده از این جهت برای اینجانب حائز اهمیت جلوه می‌کند که کشور ما صرف نظر از تجربه قابل توجه جنگ در تاریخ گذشته خود، در تاریخ معاصر و دهه گذشته هم جنگ هشت ساله‌ای را با وسعت جغرافیایی و شدت عملیاتی تمام به خود دیده است که ارزیابی اثرات و نتایج این جنگ حداقل از نظر جرم‌شناسی می‌تواند در برنامه ریزیهای اجتماعی و سیاست کیفری کشور مفید فایده باشد به ویژه وقتی که از نظر سیاسی و موقعیت جغرافیایی و روابط کشور با همسایگان، هنوز خطر بروز جنگ به کلی منتفی نشده است و روابط ایران همچنان با برخی کشورهای همسایه عادی و دوستانه نیست لذا شناخت بهتر این پدیده و تشخیص آثار عینی آن بر جامعه ایران علاوه بر کمک به رفع معضلات ناشی از آن می‌تواند به از بین بردن زمینه‌های پیدایش این پدیده پیچیده و تأثیرگذار بر سایر امور جامعه نیز بینجامد.

ج: فرضیات: در زمینه تأثیر جنگ بر جرائم فرضیه‌های زیر در جهان مطرح است:

- ۱- جنگ میزان ارتکاب جرائم را افزایش می‌دهد ۲- جنگ بر توزیع نوع جرائم تأثیر می‌گذارد ۳- جنگ بزهکاری نوجوانان و جوانان را افزایش می‌دهد ۴- جنگ بزهکاری زنان را افزایش می‌دهد ۵- جنگ جرائم علیه اموال را افزایش و جرایم علیه اشخاص را کاهش می‌دهد.

د: روش تحقیق: تدوین این پایان‌نامه با روش کتابخانه‌ای و نیز مراجعه به آرگانهای ذریبط و دست‌اندرکار تهیه آمار جرائم انجام شده است که با مطالعه منابع موجود در زمینه جنگ و آثار و علل آن به بررسی نظری آن پرداخته و در زمینه آثار عینی و عملی با مساعدت و راهنمایی استاد محترم دکتر کوشا از طریق معرفی به روابط عمومی وزارت دادگستری جمهوری اسلامی ایران در تهران و نیز آمار منتشره از سوی سازمان زندانها و اقدامات تأمینی و تربیتی در ماهنامه اصلاح و تربیت وابسته به سازمان مذکور و نیز استفاده از آمار و جرائم مربوط به زمان جنگ تهیه شده توسط آقای باقر شاملو در پایان‌نامه کارشناسی ارشد به راهنمایی مرحوم دکتر کی‌نیا که با صرف زحمات و دقت فراوان تهیه شده و جای تشکر فراوان از ایشان دارد و با توجه به دقت فراوان تهیه‌کنندگان در راستای مسئولیت قانونی آنان، آمار قابل اطمینانی استخراج و مورد بهره‌برداری قرار گرفته است.

به لحاظ گستردگی کار و محدوده وسیع جغرافیایی جنگ، امکان تهیه و بررسی آمار از کل مناطق کشور وجود نداشته و بدین لحاظ آمار سه استان خوزستان، کرمانشاه (به

عنوان استانیایی که تماس نزدیک با جنگ داشته‌اند) و استان فارس و شهر تهران (بعنوان مکانهای پذیرای بیشترین مهاجرین جنگی) مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند البته در برخی از سالها به لحاظ وضعیت خاص جنگی آمار مطمئن وجود نداشته که از این حیث ناقص است.

د: موانع و مشکلات تحقیق: در راه انجام این تحقیق مشکلات عدیده‌ای فرا روی نگارنده وجود داشت که در رأس آن مشکل کمبود وقت و مهمتر از آن اضطراب ناشی از آن یعنی عدم انجام کار در فرصت مجاز تحصیلی بود بعلاوه ضعف و فقر سیستم کتابخانه دانشگاه متبوع از نظر منابع و سرویس دهی و دوری اینجانب از محل دانشگاه و عدم سرویس دهی دانشگاهها به دانشجویان شاغل به تحصیل در دانشگاههای دیگر بود که نگارنده را ناچار به مراجعه به دوستان و دانشجویان دانشگاههای دیگر و استفاده از سهمیه کتابهای امانی ایشان کرد که این امر خود موجب صرف وقت مضاعف گردید.

ه: معرفی مباحث اصلی: پایان نامه در دو بخش به شرح زیر تدوین گردید.

بخش اول تحت عنوان مبانی نظری پدیده جنگ و شامل شش مبحث تحت

عناوین زیر تدوین شده است .

مبحث اول: جنگ شناسی

مبحث دوم: علل اجتماعی سیاسی وقوع جنگ

مبحث سوم: علل اقتصادی، فرهنگی، جمعیتی جنگ

مبحث چهارم: علل روانی بروز جنگ